

Sofinancira program
Evropske unije
Erasmus+

Univerza v Mariboru

Pravna fakulteta

ERASMUS+
JEAN MONNET KATEDRA ZA ENERGETSKO PRAVO IN POLITIKO:
REGULACIJA ENERGETSKEGA TRGA, KONKURENCA IN KLIMATSKE SPREMEMBE

DRŽAVLJANSTVO EVROPSKE UNIJE: TEMELJNI PRAVNI KONCEPTI IN NAČELA TER IZBRANI ENERGETSKI VIDIKI

IZR. PROF. DR. ALEŠ FERČIČ
PRAVNA FAKULTETA UNIVERZE V MARIBORU
ales.fercic@um.si

- Državljanstvo kot pravno-političen koncept
 - > pravni status
 - pravna vez med državljanom in državo
 - ~ izhodišče za določitev posebnih pravic in obveznosti
 - > navezna okoliščina
 - upravno pravo
 - kazensko pravo
 - ostalo
 - > državljanstvo kot človekova pravica?
 - SDČP
 - EKČP
 - ostalo
 - > načelo nacionalne avtonomije
 - mednarodne konvencije
 - ~ Haaška konvencija o določenih vprašanjih glede konflikta predpisov o državljanstvu
 - ~ Evropska konvencija o državljanstvu
 - ~ ostalo
 - načelo in mednarodnopravne omejitve:
 - ~ zadeva Nottebohm: pristna vez kot pogoj za „zunanji“ učinek, vendar brez poseganja v „notranji“ učinek.

- Glavni razvojni mejniki do t. i. Maastrichtske pogodbe
 - > 1951/52, PESPJ
 - odprava omejitev zaposlovanja za državljane držav članic v premogovništvu in jeklarstvu
 - > 1957/58, PEGS
 - „prosto“ gibanje delavk in delavcev
 - > 1973, Deklaracija o evropski identiteti
 - opredelitev koncepta skupne identitete v zunanjih odnosih
 - > 1974, Sklep Sveta
 - preučitev možnosti za pridobitev posebnih pravic državljanov takratnih držav članic in časovnica
 - > 1975, Poročilo Evropske komisije „Proti evropskemu državljanstvu“
 - opredelitev pogojev za pridobitev posebnih pravic, npr. volilna pravica
 - > 1977, Resolucija Evropskega parlamenta
 - naklonitev posebnih pravic
 - > 1977, Predlog direktive Evropske komisije o pravici državljanov držav članic do prebivanja na ozemlju druge države članice
 - > 1984, Resolucija Evropskega parlamenta
 - potrditev osnutka Pogodbe o Evropski uniji, t. i. Spinellijev načrt
 - > 1991, Resolucija Evropskega parlamenta
 - podpora pravni ureditvi državljanstva Evropske unije.

■ Maastrichtska pogodba

> poglavje o državljanstvu Evropske unije

- uvedba državljanstva Evropske unije
- prosto gibanje in prebivanje na ozemlju držav članic ob upoštevanju omejitev in pogojev
- aktivna in pasivna volilna pravica za lokalne volitve in volitve za Evropski parlament
- diplomatska ali konzularna zaščita v tretjih državah s strani organov drugih držav članic
- pravica do peticije in njene naslovitve na Evropski parlament
- pravica do pritožbe pri Evropskem varuhu človekovih pravic.

■ Amsterdamska pogodba

> spremembe in dopolnitve določb o državljanstvu

- državljanstvo Evropske unije dopolnjuje in ne nadomešča nacionalnega državljanstva
- pravica pisati instituciji ali organu Evropske unije v določenem jeziku in prejeti odgovor v tem jeziku

- Listina Evropske unije o temeljnih pravicah
 - > poglavje o državljanskih pravicah
 - volilna pravica
 - pravica do dobrega upravljanja
 - pravica dostopa do dokumentov
 - pravica storitev Evropskega varuha človekovih pravic
 - pravica do peticije in naslovitve na Evropski parlament
 - pravica do diplomatske in konzularne zaščite
 - svoboda gibanja in prebivanja v državah članicah Evropske unije.

- Lizbonska pogodba
 - > gl. infra.

- Temelji pravne ureditve državljanstva Evropske unije v primarnem pravu Evropske unije
 - > PEU: čl. 9 – 11
 - > PDEU: čl. 18 – 25
 - > LEUTP: čl. 39 – 46.

- Izbrani akti Evropske unije
 - > Uredba (EU) št 492/2011 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. aprila 2011 o prostem gibanju delavcev v Uniji
UL L 141, 27.5.2011, str. 1–12
 - > Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2004/38/ES z dne 29. aprila 2004 o pravici državljanov Unije in njihovih družinskih članov do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic, ki spreminja Uredbo (EGS) št. 1612/68 in razveljavlja Direktive 64/221/EGS, 68/360/EGS, 72/194/EGS, 73/148/EGS, 75/34/EGS, 75/35/EGS, 90/364/EGS, 90/365/EGS in 93/96/EEC
UL L 158, 30.4.2004, str. 77–123
 - > Direktiva 2014/54/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o ukrepih za lažje uresničevanje pravic, podeljenih delavcem v okviru prostega gibanja delavcev
UL L 128, 30.4.2014, str. 8–14
 - > ostalo.

■ PEU

> čl. 9

Unija pri vseh svojih dejavnostih spoštuje načelo enakosti svojih državljanov, ki so deležni enake obravnave s strani njenih institucij, organov, uradov in agencij.

Vsi državljani držav članic so državljani Unije.

Državljanstvo Unije se doda nacionalnemu državljanstvu in ga ne nadomesti.

> čl. 10

1. Delovanje Unije temelji na predstavniški demokraciji.

2. Državljanji so na ravni Unije neposredno zastopani v Evropskem parlamentu.

Države članice v Evropskem svetu predstavljajo voditelji držav ali vlad in v Svetu njihove vlade, ki so demokratično odgovorni bodisi svojemu nacionalnemu parlamentu bodisi svojim državljanom.

3. Vsak državljan ima pravico sodelovati v demokratičnem življenju Unije.

Odločitve se sprejemajo kar najbolj odprto in v kar najtesnejši povezavi z državljani.

4. Politične stranke na evropski ravni prispevajo k oblikovanju evropske politične zavesti in k izražanju volje državljanov Unije.

> čl. 11

1. Institucije dajejo državljanom in predstavniškim združenjem na ustrezen način možnost izražanja in javne izmenjave mnenj glede vseh področij delovanja Unije.
2. Institucije vzdržujejo odprt, pregleden in reden dialog s predstavniškimi združenji in civilno družbo.
3. Evropska komisija izvaja obsežna posvetovanja z udeleženi stranmi, da se zagotovi usklajenost in preglednost delovanja Unije.
4. Najmanj milijon državljanov Unije iz večjega števila držav članic lahko s svojo pobudo Evropsko komisijo pozove, da v okviru svojih pristojnosti predloži ustrezen predlog v zadevah, za katere državljani menijo, da je za izvajanje Pogodb treba sprejeti pravni akt Unije. Postopki in pogoji, potrebni za predložitev take pobude, se določijo v skladu s prvim pododstavkom čl. 24 PDEU.

■ PDEU

> čl. 18

Kjer se uporabljata Pogodbi in brez poseganja v njune posebne določbe, je prepovedana vsakršna diskriminacija glede na državljanstvo.

Evropski parlament in Svet lahko po rednem zakonodajnem postopku sprejmeta predpise, s katerimi prepovesta takšno diskriminacijo.

> čl. 19

1. Brez poseganja v druge določbe Pogodb in v mejah pristojnosti Unije po Pogodbah lahko Svet po posebnem zakonodajnem postopku in po odobritvi Evropskega parlamenta soglasno sprejme ustrezne ukrepe za boj proti diskriminaciji na podlagi spola, rase ali narodnosti, vere ali prepričanja, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti.

2. Z odstopanjem od odstavka 1, Evropski parlament in Svet lahko po rednem zakonodajnem postopku sprejmeta temeljna načela za spodbujevalne ukrepe Unije, ki so namenjeni podpori delovanja držav članic, pri čemer je izključena kakršna koli harmonizacija zakonov in drugih predpisov držav članic, zato da bi prispevali k doseganju ciljev iz odstavka 1.

■ PDEU

> čl. 20

1. S Pogodbama se uvede državljanstvo Unije. Državljeni Unije so vse osebe z državljanstvom ene od držav članic. Državljanstvo Unije se doda nacionalnemu državljanstvu in ga ne nadomesti.
2. Državljeni Unije imajo pravice in dolžnosti, določene v Pogodbah. Med drugim imajo:
 - a) pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic;
 - b) pravico voliti in biti voljen na volitvah v Evropski parlament in na občinskih volitvah v državi članici, kjer prebivajo, pod enakimi pogoji kot državljeni te države;
 - c) pravico na ozemlju tretje države, kjer država članica, katere državljeni so, nima predstavništva, do zaščite diplomatskih in konzularnih organov katere koli države članice pod enakimi pogoji, kakršni veljajo za državljane te države;
 - d) pravico naslavljati peticije na Evropski parlament in obrniti se na evropskega varuha človekovih pravic kot tudi na institucije in posvetovalne organe Unije v katerem koli jeziku Pogodb in prejeti odgovor v istem jeziku.Te pravice se uresničujejo v skladu s pogoji in omejitvami, opredeljenimi s Pogodbama in ukrepi, sprejetimi za njuno izvajanje.

■ PDEU

> čl. 21

1. Vsak državljan Unije ima pravico prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih s Pogodbama in ukrepi, ki so bili sprejeti za njuno uveljavitev.
2. Če bi se izkazalo, da je zaradi doseganja tega cilja potrebno ukrepanje Unije, Pogodbi pa ne predvidevata potrebnih pooblastil, lahko Evropski parlament in Svet po rednem zakonodajnem postopku sprejmeta določbe za olajšanje uresničevanja pravic iz odstavka 1.
3. Za namene, enake tistim iz odstavka 1, in če v Pogodbah niso predvidena potrebna pooblastila, lahko Svet po posebnem zakonodajnem postopku sprejme ukrepe v zvezi s socialnim varstvom ali socialno zaščito. Svet odloča soglasno po posvetovanju z Evropskim parlamentom.

■ PDEU

> čl. 22

1. Vsak državljan Unije, ki prebiva v državi članici, nima pa njenega državljanstva, ima pravico, da v tej državi voli in je voljen na občinskih volitvah pod enakimi pogoji kakor državljani te države. Ta pravica se uresničuje v skladu s podrobno ureditvijo, ki jo Svet po posebnem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Evropskim parlamentom soglasno sprejme; ta ureditev lahko predvideva odstopanja, kadar so utemeljena s težavami, značilnimi za neko državo članico.
2. Brez poseganja v člen 223(1) in določbe, sprejete za njegovo izvajanje, ima vsak državljan Unije, ki prebiva v neki državi članici, nima pa njenega državljanstva, pravico, da v tej državi voli in je voljen na volitvah v Evropski parlament pod enakimi pogoji kakor državljani te države. Ta pravica se uresničuje v skladu s podrobno ureditvijo, ki jo Svet po posebnem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Evropskim parlamentom soglasno sprejme; ta ureditev lahko predvideva odstopanja, kadar so utemeljena s težavami, značilnimi za neko državo članico.

- PDEU

- > čl. 23

Vsak državljan Unije ima na ozemlju tretje države, v kateri država članica, katere državljan je, nima predstavništva, pravico do zaščite diplomatskih ali konzularnih organov katere koli države članice pod enakimi pogoji, kakršni veljajo za državljane tiste države. Države članice sprejmejo potrebne predpise in začnejo mednarodna pogajanja, nujna za zagotovitev te zaščite. Svet lahko po posebnem zakonodajnem postopku in po posvetovanju z Evropskim parlamentom sprejme direktive o določitvi ukrepov za usklajevanje in sodelovanje, potrebnih za lažje zagotavljanje te zaščite.

■ PDEU

> čl. 24

Evropski parlament in Svet z uredbami, sprejetimi po rednem zakonodajnem postopku, določita postopke in pogoje za vložitev državljanske pobude v smislu člena 11 Pogodbe o Evropski uniji, vključno z najmanjšim številom držav članic, iz katerih so ti državljani.

Vsak državljan Unije ima pravico nasloviti peticijo na Evropski parlament v skladu s členom 227. Vsak državljan Unije se ima pravico pritožiti pri varuhu človekovih pravic, imenovanem v skladu s členom 228. Vsak državljan Unije ima pravico pisati kateri koli instituciji ali organu iz tega člena ali člena 13 Pogodbe o Evropski uniji v enem od jezikov, omenjenih v členu 55(1) navedene pogodbe, in prejeti odgovor v istem jeziku.

> čl. 25

Komisija poroča o uporabi določb tega dela Evropskemu parlamentu, Svetu in Ekonomsko-socialnemu odboru vsaka tri leta. V tem poročilu mora biti upoštevan razvoj Unije. Na tej podlagi in brez poseganja v druge določbe Pogodb lahko Svet po posebnem zakonodajnem postopku in po odobritvi Evropskega parlamenta soglasno sprejme določbe za dopolnitev pravic iz člena 20(2). Te določbe začnejo veljati, ko jih države članice potrdijo v skladu s svojimi ustavnimi pravili.

■ LEUTP

> čl. 39

1. Vsak državljan Unije ima pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na volitvah v Evropski parlament.
2. Člani Evropskega parlamenta se volijo s splošnim, neposrednim, svobodnim in tajnim glasovanjem.

> čl. 40

Vsak državljan Unije ima pravico, da v državi članici, v kateri prebiva, pod enakimi pogoji kakor državljani te države voli in je voljen na občinskih volitvah.

> čl. 41

1. Vsakdo ima pravico, da institucije, organi, uradi in agencije Unije njegove zadeve obravnavajo nepristransko, pravično in v razumnem roku.
2. Ta pravica vključuje predvsem:
 - (a) pravico vsake osebe, da se izjasni pred sprejetjem kakršnega koli posamičnega ukrepa, ki jo prizadene;
 - (b) pravico vsake osebe do vpogleda v svoj spis ob spoštovanju legitimnih interesov zaupnosti ter poklicne in poslovne tajnosti;
 - (c) obveznost uprave, da svoje odločitve obrazloži.
3. Vsakdo ima pravico, da mu Unija v skladu s splošnimi načeli, ki so skupna pravnim ureditvam držav članic, nadomesti kakršno koli škodo, ki so jo povzročile njene institucije ali njeni uslužbenci pri opravljanju svojih dolžnosti.
4. Vsakdo se lahko na institucije Unije obrne v enem od jezikov Pogodb in mora prejeti odgovor v istem jeziku.

> čl. 42

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico dostopa do dokumentov institucij, organov, uradov in agencij Unije, ne glede na nosilec dokumenta.

> čl. 43

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico, da se obrne na evropskega varuha človekovih pravic glede nepravilnosti pri dejavnostih institucij, organov, uradov ali agencij Unije, razen glede Sodišča Evropske unije pri opravljanju njegove sodne funkcije.

> čl. 44

Vsak državljan Unije in vsaka fizična ali pravna oseba s prebivališčem ali statutarnim sedežem v eni od držav članic ima pravico nasloviti peticijo na Evropski parlament.

> čl. 45

1. Vsak državljan Unije ima pravico do prostega gibanja in prebivanja na ozemlju držav članic.
2. Svoboda gibanja in prebivanja se lahko v skladu s Pogodbama prizna državljanom tretjih držav, ki zakonito prebivajo na ozemlju ene od držav članic.

> čl. 46

Vsak državljan Unije ima na ozemlju tretje države, v kateri država članica, katere državljan je, nima svojega predstavništva, pravico do zaščite s strani diplomatskih ali konzularnih organov katere koli države članice pod enakimi pogoji, kakršni veljajo za državljane te države.

- Uredba (EU) št 492/2011, Direktiva 2004/38/ES in Direktiva 2014/54/EU
 - > namen aktov
 - > ključna pravila in izjeme
 - > spremembe in dopolnitve.

- Omejitve nacionalne avtonomije na področju državljanstva v pravu Evropske unije
 - > državljanstvo države članice in državljanstvo Evropske unije kot dva sistema, vendar povezana
 - pridobitev in izguba državljanstva Evropske unije nista posebej urejena v pravu Evropske unije, z izjemo t. i. referenčnega pravila, da so državljani Evropske unije vse osebe z državljanstvom ene od držav članic; čl. 20(1) PDEU
 - > problemi v praksi in krepitev ideje, da je potrebna omejitev nacionalne avtonomije
 - zadeva C-369/90, Micheletti
 - ~ izdana še pred uveljavitvijo Maastrichtske pogodbe
 - ~ sklic na (takratno) pravo Skupnosti, vendar brez konkretizacije
 - zadeva C-148/02, Garcia Avello
 - ~ nadaljevanje prakse, vzpostavljene v zadevi Micheletti?
 - zadeva C-135/08, Rottmann
 - ~ uporaba načela sorazmernosti in drugih splošnih pravnih načel.

- Vpliv sodne prakse o državljanstvu Evropske unije na druga področja
 - > zapis imen, zadeva C-168/91, Konstantinidis
 - > socialne pravice, zadeva C-86/96, Martinez Sala
 - > davki, zadeva C-76/05, Schwarz
 - > študenti, združeni zadevi C-11 in 12/06, Morgan & Bucher
 - > ostalo.

- Pravice in obveznosti iz naslova državljanstva Evropske unije se specifično ne nanašajo le na področje energetike, vendar so splošni pravni koncepti in načela pomembni, ko je govora o posameznih energetskih vidikih, kot so npr.:
 - > pravica dostopa do električne energije
 - > pravica zamenjave dobavitelja električne energije
 - > varstvo ranljivih odjemalcev
 - > energetske skupnosti državljanov
 - nadgradnja ideje o aktivnih potrošnikih: (mali) proizvajalci in potrošniki, t. i. prosumers
 - izbrana odprta vprašanja
 - * definicija tovrstnih skupnosti v Direktivi (EU) 2018/2001, ki ureja obnovljive vire energije, je ožja kot definicija v Direktivi (EU) 2019/944, ki ureja notranji trg električne energije, kar odpira vprašanje glede udeležbe in vloge velikih (energetskih) podjetij,
 - * blockchain kot primerna tehnologija?
 - * zadružni ali korporativni model upravljanja ali oba?
 - * tipičen crowdfunding?